

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 929:930.2:070.481(477.54)"1887/1898"
<https://doi.org/10.34142/2313-2345.2019.56.14>

О. М. Янкул

БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ НА СТОРІНКАХ «ХАРЬКОВСКОГО СБОРНИКА» (1887–1898 рр.): ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена біографічним матеріалам, розміщеним на сторінках науково-популярного видання «Харьковский сборник», який виходив друком у 1887–1898 рр. і був додатком до місцевого статистико-інформаційного збірника «Харьковский календарь» (видавався з 1868 р. до 1917 р.).

Ми виділяємо серед його змісту матеріали біографічного характеру, оскільки тема видатних уродженців (а також можливих забутих імен) міста Харкова і губернії є актуальною і в наш час. В ході роботи нам вдалося з'ясувати, що на сторінках «Харьковского сборника» надається не лише інформація про ту чи іншу постать, а й наводяться авторські оцінки діяльності, що є важливим для розуміння ролі даної особи в історії міста, губернії або конкретної установи. Крім того, в деяких публікаціях звертається увага на дискусійні або суперечливі питання стосовно тієї чи іншої особистості. В нашій статті ми спеціально звертаємо увагу на матеріали про вченого, просвітителя та громадського діяча В. Н. Каразіна у випуску за 1887 р., а також про письменника Г. Ф. Квітку-Основ'яненка у випуску за 1889 р., оскільки саме завдяки цим публікаціям можна сказати про те, що на сторінках «Харьковского сборника» створювався своєрідний «майданчик» для дискусії, а не надавалася «суха» інформація про ту чи іншу особистість.

Робиться висновок про те, що біографічні матеріали, розміщені на сторінках «Харьковского сборника» є цінними джерелами інформації, а також надають почасти нові уявлення читачеві не лише про окремих діячів в минулому міста Харкова та губернії, але й про їх роль в історії краю.

Ключові слова: «Харьковский сборник», біографічні матеріали, джерелознавчий аналіз.

The article is devoted to biographical materials posted on the pages of the popular science publication «Kharkov Miscellany», which was published in 1887–1898 and was an application to the local statistical-information miscellany «Kharkov Calendar» (published from 1868 to 1917).

We highlight biographical materials among its contents, since the theme of outstanding natives (as well as possible forgotten names) of Kharkiv city and the province is still relevant in our time. In the course of work, we were able to find out that the pages of the «Kharkov Miscellany» provide not only information about a particular person, but also contain author's assessments of activities, which is important for understanding the role of this figure in the history of a city, province or a particular institution. In addition, some publications draw attention to debatable or controversial issues regarding a particular person. In our article, we specifically pay attention to materials about the scientist, educator and public figure V. N. Karazin in the issue for 1887, as well as about the writer G. F. Kvitka-Osnovyanenko in the issue for 1889, because it is thanks to these publications can be said that on the pages of the «Kharkov Miscellany» created a kind of «platform» for discussion, and not provided «dry» information about a particular person.

It is concluded that the biographical materials posted on the pages of the «Kharkov Miscellany» are valuable sources of information and also provide, in part, new ideas to the reader not only about individual figures in the past of Kharkiv city and the province, but also about their role in the history of the region.

Keywords: «Kharkov Miscellany», biographical materials, source analysis.

Постановка проблеми. У другій половині XIX ст. Харків вже мав багаторічний досвід у розвитку місцевих періодичних видань (газет, журналів, альманахів тощо). Більшість з них до того часу припинили своє існування (газета «Харьковский еженедельник», журнал «Харьковский Демокрит» та ін.), деякі продовжували існування (газета «Харьковские губернские ведомости» та ін.), а інші лише з'явилися. До

таких нових публікацій ми можемо віднести статистико-інформаційні збірники «Памятная книжка Харьковской губернии» (заснована у 1862 р.) і «Харьковский календарь» (почав виходити друком у 1868 р.). Через те, що в певний період (1880-ті рр.) «Календарь» розмішував на своїх сторінках різноманітні науково-популярні статті (що не дуже вписувалося в загальну концепцію видання), у 1887 р. вийшов друком перший

номер додатку до цього збірника – «Харьковский сборник».

Зазначимо, що «Харьковский сборник» розповсюджувався разом з «Харьковским календарём» і придбати його окремо було неможливо, про що писалося на титульній сторінці додатку [див., наприклад: 10 та інші]. На початку друку його вартість разом із «Календарём» складала 1 р. 20 коп. За період існування «Сборника» було опубліковано 12 номерів (з 1887 р. по 1898 р.). Дане видання спеціалізувалося на розміщенні наукових і науково-популярних статей, присвячених історії краю, його природі, видатним (і не тільки) особистостям Харкова та губернії тощо. Саме матеріалам біографічного характеру присвячена наша стаття. У другій половині XIX ст. Харків вже був готовий до виходу подібних видань і відомостей, оскільки за більш ніж 200-річний період існування, в його минулому вже були видатні особистості, про яких варто було писати. Їх значення для історії міста та губернії було різним, проте всі вони зробили в неї свій внесок.

Актуальність нашої теми пов'язана з тим, що матеріали біографічного характеру на сторінках «Харьковского сборника» являють собою цінність для дослідників історії нашого краю. Перш за все, характером викладення статей, в яких надається не лише опис життя та діяльності особистостей, але й містяться авторські оцінки. Окремі сюжети, присвячені публікаціям в «Харьковском сборнике» вже були висвітлені у статтях і тезах доповідей конференцій [Див., наприклад: 1, 21 та ін.], однак, біографічні матеріали ще не були комплексно проаналізовані.

Аналіз актуальних досліджень. Зазначимо, що матеріали «Харьковского сборника» ставали об'єктом зацікавленості починаючи ще з часів його існування. Про це свідчить те, що у 1892 р. вийшов друком окремих відтиск зі збірника – праця І. А. Гильденштедта «Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской губернии» з примітками відомого харківського історика Д. І. Багалія [3]. В наш час матеріали цього видання також використовуються дослідниками для написання своїх праць [див., наприклад: 2 та ін.].

Джерельну базу роботи складають випуски «Харьковского сборника» з 1887 по 1896 рр., а також номер за 1898 р. Зазначимо, що у випуску 1897 року біографічних матеріалів не міститься. До біографічних відомостей на сторінках видання ми відносимо власне біографічні довідки, монографії, спогади про певних особистостей та некрологи. Біографічні сюжети зустрічаються і в інших матеріалах, але нас цікавили перш за все окремі, спеціально присвячені ним відомості.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати біографічні матеріали на сторінках «Харьковского сборника», з'ясувати проблемні питання, які стосувалися тієї чи іншої особистості.

Викладення основного матеріалу. «Харьковский сборник» представляв собою видання, в якому друкувалися наукові та науково-популярні статті, спрямовані на вивчення історії міста Харкова та губернії. У передмові до другого номеру збірника на 1888 рік редколегія дала таку його характеристику: «...Харьковский Сборник – есть единственное в Харькове периодическое издание, группирующее местные труды по народному хозяйству, истории, этнографии, литературе, географии. До сих пор пристанищем для этого рода работ служили наши две газеты*, в которых серьёзные статьи терялись среди политических, внутренних и местных новостей, заметок публицистического и фельетонного характера. Обыкновенно, работы, представлявшие интерес больше, чем дня, пропадали вместе с газетным листом, который сохраняется очень немногими любителями. «Харьковский Сборник» представляет собою кладовую, обеспечивающую лучшее сохранение для статьи серьёзного характера» [11, с. I разд. паг.].

Там само визначалася тематика «Харьковского сборника»: «Жизнь харьковского края, – Харьков, несомненно, больше, чем губернский город, он – областной город, – вот богатая и мало исчерпанная тема Сборника... Изучение провинциальной истории, провинциальной экономики, провинциальной культуры, только оно одно может

* Скоріш за все, маються на увазі газети «Харьковские губернные ведомости» і «Южный край».

дать солидный фундамент для верных суждений о русской жизни. Эта мысль положена в основание «Харьковского Сборника», и, как бы скромны ни были его средства, можно надеяться, что правильное определение задачи искупит его многие, часто неизбежные, недостатки» [11, с. I-II розд. паг.]. Таким чином, видання взяло на себе просвітницьку функцію, ставши частиною механізму вивчення загальноімперських історичних процесів, які відбувалися в різні часи на прикладі території Слобідської України.

Змістовна частина першого випуску збірника не поділялася на розділи, статті друкувалися у вільному порядку. Починаючи з другого номеру у збірнику з'являється поділ на два розділи: «Отдел I. Статистико-экономический» та «Отдел II. Литературно-научный». Починаючи з 5-го випуску (1891 р.) ці розділи міняються місцями. У сьомому випуску (1893 р.) матеріали знову друкуються без поділу. Від 1894 р. поділ на розділи відбувається знов, але тепер вони не мали назви, а підписувалися як «Отдел I-й» (в якому публікувалися статті) та «Отдел II-й» (друкувалися етнографічні розвідки).

На сторінках «Харьковского сборника» розміщувалися статті, які вийшли з-під пера істориків, краєзнавців, етнографів, ботаніків, географів (наприклад, Д. І. Багалія, А. М. Краснова, О. О. Русова, М. Ф. Сумцова та ін.), інших представників різних галузей знань. Основною ідеєю збірника була публікація матеріалів саме з вивчення регіону. Причому, ці матеріали були різноплановими і охоплювали широкий спектр питань: від духовного життя до економіки та етнографії.

Інформація, яка нас цікавить для даної статті, друкувалася в літературно-науковому розділі (або «Отделе II»), в різній кількості. Так, найбільше матеріалів біографічного характеру було оприлюднено в першому випуску «Харьковского сборника» за 1887 р. – 6 [10, с. 53-64; 65-69; 70-71; 142-150; 151-154; 155-160 розд. паг.]. По 3 – за 1888–1891 рр. [11, с. 216-228; 247-252; 253-254 розд. паг.; 12, с. 195-200; 209-212; 213-219 розд. паг.; 13, с. 57-75; 93-98; 99-104 розд. паг.; 14, с. 1-20; 21-52; 93-172

розд. паг.], 2 – у збірниках за 1892 та 1896 рр. [15, с. 68-144; 145-185 розд. паг.; 19, с. III; 222-258 розд. паг.], по 1 – за 1893–1895 рр. та за 1898 р. [16, с. 121-262 розд. паг.; 17, с. 99-170 розд. паг.; 18, с. 129-200 розд. паг.; 20, с. 9-30 розд. паг.]. Також, за нашими спостереженнями, найбільша кількість матеріалів була присвячена вченим (багато з них – професори Харківського імператорського університету П. О. Бутковський, П. П. Гулак-Артемівський та інші), церковним діячам (А. О. Самборський, І.-А. Розенштраух та інші), трохи менше – письменникам (Г. Ф. Квітка-Основ'яненко, Н. С. Соханська (літературний псевдонім – Кохановська) та ін.), чиновникам (С. О. Кокошкін, А. М. Матушинський та ін.), ще менше – вчителям (А. А. Вербицький, Г. Г. Лапчинський), художникам (І. Ю. Репін, Г. І. Семирадський).

Проте не завжди на сторінках видання з'являлися біографічні відомості про відомих людей міста й губернії. Серед іншого, в «Харьковском сборнике» був надрукований некролог (який одночасно був спогадами Ф. А. Павловського), садівнику Університетського саду П. П. Полікарпову [11, с. 247-252].

Зазначимо, що оскільки більшість з матеріалів, які стосуються біографій в цілому дають позитивні оцінки своїх героїв і в них практично відсутня критика або якісь дискусійні питання, то немає сенсу розглядати їх усі. Такий підхід в цих матеріалах можна пояснити тим, що оскільки вони в основному стосувалися людей, які пішли з життя, то автори пішли за принципом: «De mortuis aut bene aut nihil» («Про мертвих або мовчати, або говорити добре»). В даному випадку цей принцип характеризує тогочасне глибоко релігійне суспільство. Ми зупинимось більш детально на деяких біографічних матеріалах.

У першому номері «Харьковского сборника» біографічні матеріали стосувалися засновника Харківського університету, вченого і винахідника Василя Назаровича Каразіна (автори статей – М. О. Лащенко, В. І. Ярославський, П. С. Єфименко), пастора Харківської євангелічно-лютеранської церкви Іоанна-Амброзія Розенштрауха (автор – Ф. Й. Рейнгардт),

харківського генерал-губернатора Сергія Олександровича Кокошкіна (Ф. Й. Рейнгардт), а також короткі біографічні довідки енциклопедичного характеру «Замечательные уроженцы и деятели Харьковской губернии»*, в якій були представлені короткі біографії вчених, письменників, художників та інших.

Особливу цікавість серед цих матеріалів представляють дві статті про В. Н. Каразіна (1773–1842), в яких відображаються різні погляди на його постать. Перша з цих статей, авторства протоієрея М. О. Лащенкова (1829–1896), має назву «Василий Назаревич Каразин, как помещик села Кручика» [10, с. 53-64 розд. паг.]. У цій публікації автор приділяє увагу відношенню вченого і винахідника до священників с. Кручик, а також показує його ставлення до селян. М. О. Лащенков писав, що Василь Назарович у свій час звернув увагу на те, що діячі церкви лише тоді зможуть добре виконувати свою роботу, коли не будуть залежати від парафіян [10, с. 53 розд. паг.]. Для цього він у 1805 р. склав спеціальний документ, в якому «лично от себя назначил священнику очень достаточное содержание, поставив при этом правилом, чтобы священник ни под каким видом не брал с прихожан платы за требы и отказался не только от занятий хлебопашеством, но и от владения церковною землею» [10, с. 53 розд. паг.]. Далі М. О. Лащенков наводить текст документу, що складався з 10-ти статей, а також надає дані про непросту подальшу долю цієї справи, оскільки наміри Василя Назаровича йшли врозріз із наказом Святійшого Синоду «по коему земля считалась неотъемлемым уделом церкви» [10, с. 55 розд. паг.]. Однак, з деякими внесеними змінами, цей документ все ж мав успіх [10, с. 58 розд. паг.], допоки В. Н. Каразін не втратив поміщицтво у Кручику за борги [10, с. 58 розд. паг.].

Крім того, М. О. Лащенков наводить приклад того, як Василь Назарович ставився до своїх селян. Наприклад, він віддавав їм у власність землю з метою «исподволь приготовить их к освобождению от крепо-

стной зависимости» [10, с. 59 розд. паг.]. Завдяки таким сюжетам ми можемо оцінити революційні на той час наміри поміщика с. Кручик. Не менш важливим аспектом автор виділяє відношення В. Н. Каразіна до народної освіти, зокрема, описує сюжет із заснуванням у Кручику парафіяльного училища для селян [10, с. 63 розд. паг.].

Дана публікація є цінною тим, що в ній автор наводить не лише цікаві факти з життя та діяльності В. Н. Каразіна, а й наводить в тексті ряд джерел (наприклад, його переписка з представниками духовенства, зокрема, з єпископом Слобідсько-Українським і Харківським Христофором (Сулимою) [10, с. 56-57 та ін. розд. паг.], зі священником с. Кручик О. Івановим [10, с. 63 та ін. розд. паг.]), які мають цінність для дослідників і нині.

М. О. Лащенков так характеризує героя своєї статті: «Он был человек увлекающийся: его учёные и хозяйственные опыты, требовавшие больших затрат, часто не оплачивали даже расходов» [10, с. 58 розд. паг.]. А наприкінці публікації – загальне бачення автором постаті В. Н. Каразіна: «Да, В. Н. Каразин – это был необыкновенно смелый вождь народа и, что важнее, – в его же духе и чувстве. Он, по всей справедливости, принадлежит к числу тех редких мужей Украины, иже оставиша имя, еже поведати хвалы (Сир. 44. 8)» [10, с. 64 розд. паг.]. Таким чином, ми бачимо, що М. О. Лащенков позитивно ставиться до Василя Назаровича та, в цілому, стаття позбавлена будь-якої критики на його адресу.

Інший погляд на постать В. Н. Каразіна бачимо в наступній статті про нього: «Ещё о В. Н. Каразине (Из воспоминаний В. И. Ярославского)» [10, с. 65-69 розд. паг.]. Василь Іванович Ярославський (бл. 1780–1860) був архітектором, який навчався в Харкові, а згодом працював в інших містах (наприклад, в Херсоні, Тулі та ін.) [7]. З цих спогадів не можна зрозуміти, чи був їх автор особисто знайомий з Василем Назаровичем. З тексту дуже схоже на те, що він переповідає розповіді про свого героя, які почув від інших людей. Тим не менш, погляд В. І. Ярославського має більшу цінність, аніж матеріали М. О. Лащенкова, оскільки автор був сучасником

* Зазначимо, що це була перша спроба створення енциклопедичних біографічних довідок на теренах Харкова.

В. Н. Каразіна. Проте, на відміну від протоієрея, Василь Іванович більш критично підходить до особистості засновника Харківського університету. Оповідання починається з 1796 р.

Перед нами постає образ достатньо хитрої людини, яка більшість своїх справ робить через певну вигоду, а не тому, що це дійсно потрібно суспільству. В. І. Ярославський в подробицях описує його інтриги в стосунках з жінками, з іншими особами, з якими спілкувався Василь Назарович. Наприклад, автор спогадів описує його особисті стосунки з державним діячем і поетом Г. Р. Державіним (1743–1816), вказуючи на те, що В. Н. Каразін «умел приласкаться» до нього [10, с. 66 розд. паг.]. Подібних прикладів чимало в тексті.

Не оминає В. І. Ярославський сюжет із заснуванням університету. Він розповідає про те, що Василь Назарович начебто написав за С. Й. Потоцького (1762–1829) лист про бажання заснувати університет саме в Харкові, який потрапив до Міністерства народного просвітництва і дійшов до імператора Олександра І. При цьому, за словами автора, тогочасному міністру народної освіти П. В. Завадовському (1739–1812) ця ідея була не до вподоби, оскільки він планував створити університет в Києві: «Рассказывали, что он после спросил Потоцкого, почему он, ещё при словесном рассуждении ... бывши с ним согласен, подал против его письменного проекта письменное опровержение? Потоцкий признался ему, что к этому склонил его Каразин...» [10, с. 66 розд. паг.].

Тобто в цьому випадку ми бачимо зовсім протилежну думку про образ засновника Харківського університету, на відміну від М. О. Лашенкова. В. І. Ярославський поставився більш критично до Василя Назаровича. Про причини цього ми можемо лише здогадуватись.

«Арбітром» в даному випадку виступила редакція «Харьковского сборника» (скоріш за все, в обличчі П. С. Єфименка). Завершує цикл матеріалів про В. Н. Каразіна замітка «По поводу предшествующих статей о В. Н. Каразине», яка вийшла з підписом «Ред.». Автор так висловлює свою думку щодо цих публікацій: «...эти

статьи проникнуты диаметрально противоположным отношением к личности Каразина. ... Самые ближайшие современники Каразина ... впадали при оценке его личности в то же противоречие; притом надо вспомнить, как часто люди подходили к Каразину с доверием и уважением, а отходили с разочарованием и сомнением» [10, с. 70 розд. паг.]. Тим не менш, автор робить наступний висновок: «Университет, обязанный своим существованием исключительно Каразину, дал такой толчок жизни и развитию г. Харькова, что имя Каразина не забудется у нас. Более того, скажем: городу стыдно до сих пор не почтить хоть бы скромным памятником человека, которому он так много обязан» [10, с. 71 розд. паг.].

На нашу думку, такі протилежні за позицією статті про одного з видатних діячів нашого краю були надруковані не випадково. По-перше, вірогідно, що це було зроблено для того, аби показати різні погляди на суперечливість постаті В. Н. Каразіна. По-друге, такі різні матеріали створювали своєрідний «майданчик» для дискусії. Враховуючи, що «Харьковский сборник» друкував на своїх сторінках матеріали наукового і науково-популярного характеру, вважаємо, що такий досвід був цілком вдалим.

У даному випадку також варто звернути увагу на час, в який жили автори статей. В. І. Ярославський був сучасником В. Н. Каразіна і, незважаючи на те, що його розповідь складена з того, що він почув про нього, це були люди, які мали безпосереднє відношення до героя його публікації, спілкувались з ним. При цьому зауважимо, що лише на основі цих розповідей автор робить свої висновки. Чи можна вважати їх достовірними, позбавленими зайвої упередженості? Принаймні, їх можна використовувати як певну думку.

М. О. Лашенков розглядає Василя Назаровича як людина наступного покоління. Хоча, з його публікації видно, що він має в розпорядженні деякі джерела (наприклад, листи), які він осмислив і активно їх використовував.

Наступним цікавим прикладом біографічних матеріалів на сторінках «Харьковского сборника» є стаття того ж М. О. Ла-

щенкова «К биографии Г. Ф. Квитки (сконч. 8 августа 1843 г.)», яка була опублікована у третьому випуску за 1889 р. [12, с. 195-200 розд. паг.] В цій публікації автор описує сюжет із знаходженням письменника Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (1778–1843) на служінні в Курязькому Преображенському монастирі (нині – с. Подвірки Дергачівського району Харківської області). М. О. Лашенков вступає в дискусію з письменником, публіцистом та істориком Г. П. Данилевським (1829–1890), зокрема, з його працею «Украинская старина» з приводу дати перебування в монастирі відомого письменника.

Микола Олексійович для підтвердження своїх слів, наводить «прошение собственноручно им [Г. Ф. Квітку-Основ'яненком – О. Я.] написанное», яке спростовує думку Г. П. Данилевського про те, що письменник пішов до монастиря не у 1799 р. або у 1801 р., а у 1804 р. [12, с. 195 розд. паг.]. Так само М. О. Лашенков документально заперечує твердження деяких авторів (наприклад, історика, етнографа та письменника К. М. Сементовського (1823–1902) про час перебування Г. Ф. Квітки-Основ'яненка в монастирі. Микола Олексійович пише: «К. М. Сементовский говорит, что Квитка жил в монастыре семь лет, г. Данилевский, а за ним и Петров, – что он оставался в монастыре с промежутками ... около 4 лет, что срок монастырского испытания прошёл и только ослабевшее здоровье не позволило ему принять пострижение» [12, с. 197 розд. паг.]. На протиставлення цій думці М. О. Лашенков стверджує, що перебування Г. Ф. Квітки-Основ'яненка в монастирі тривало кілька місяців (до 10-ти) і його послух в ньому лише розпочався. В якості підтвердження своїх слів він наводить клопотання письменника про те, щоб він покинув храм, датоване 26 квітня 1805 р. [12, с. 197 розд. паг.].

Крім того, М. О. Лашенков зробив деякі доповнення до праці Г. П. Данилевського щодо життя Г. Ф. Квітки-Основ'яненка після монастиря. Зокрема, він детально описав діяльність письменника на посаді церковного старости, на яку його обрали парафіяни Основ'янської церкви. Автор зазначає: «Для приходского своего

храма он сделал так много, что нельзя не удивляться его необыкновенной энергии, трудолюбию, усердию, а главное умению находить денежные средства» [12, с. 199-200 розд. паг.].

Таким чином, стаття протоієрея М. О. Лашенкова про Г. Ф. Квітку-Основ'яненка надає цікаві свідчення, які уточнили його біографію та використовуються в літературі й зараз [Див., наприклад: 9, с. 18 та ін.]. При цьому було висвітлене дискусійне питання, яке є актуальним і в наш час, оскільки думки дослідників все ще відрізняються. В деяких енциклопедіях, де міститься біографія письменника, свідчення про його перебування в монастирі відсутня [Див., наприклад: 8, с. 439-441 та ін.]. Водночас, в деяких виданнях містяться й інші дані. Наприклад, у 4-му томі «Енциклопедії історії України» в статті про Г. Ф. Квітку-Основ'яненка зазначається: «Приблизно 4 роки був послушником Курязького Спасо-Преображенського монастиря. Потім повернувся до світського життя» [4, с. 165].

Зазначимо, що на «Харьковский сборник» виходили рецензії, які стосувалися, в тому числі, матеріалів біографічного характеру. Наприклад, одну з них ми зустрічаємо в «Историческом вестнике», який виходив в столиці Російської імперії – Санкт-Петербурзі. Рецензія на випуск 1891 р. вийшла з підписом автора як «В. Б.» в розділі «Критика и библиография». Під цим псевдонімом, імовірно, друкувався В. Ф. Боцяновський, який співробітничав із журналом у 1890-ті рр. [6, с. 184]. Цей автор написав критичну рецензію. Серед іншого, автор негативно ставиться до публікації про перебування М. І. Костомарова в Харкові: «"Сборнику" следовало бы дорожить местом, не заполнять своих страниц, чем придётся. К чему, например, было делать перепечатку из "Литературного наследия" о пребывании Костомарова в Харькове? ... три печатных листа, занятых частью биографии Костомарова, которую каждый может прочесть, да и прочёл уже в издании гжи Костомаровой или "Русской мысли", могли быть отведены под печатание каких-нибудь новых материалов или статей» [5, с. 510]. Хоча в цілому автор відзначає важливість таких збірників для вивчення зага-

льноімперської історії, зауважуючи, що «"Харьковский сборник" является очень важным и симпатичным делом» [11, с. I розд. паг.].

Самі ж укладачі «Харьковского сборника» у 1888 р. зазначали: «Мы не сомневаемся, что наш "Сборник" имеет много недостатков... Но позволяем себе высказать убеждение, что содействие местного образованного общества значительно облегчило бы его улучшение. В таком культурном центре, как Харьков, при содействии местных интеллигентных сил, может с успехом поддерживаться издание, посвящённое такому симпатичному делу, как изучение местной истории» [11, с. VI розд. паг.].

На нашу думку, саме це видання було флагоманом серед місцевих видань науково-популярного характеру в той період, адже на його сторінках друкувалася почасти унікальна інформація, яка не втрачає своєї актуальності й сьогодні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, біографічні матеріали, розміщені на сторінках «Харьковского сборника», на нашу думку, є цінними джерелами і надають почасти нові уявлення читачеві не лише про окремих постатей в минулому нашого міста та губернії, але й про їх роль в історії краю, яка творилася даними особистостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова Н. В. Етнографія українців у виданнях Воронежського, Курського та Харківського губернських статистичних комітетів. URL: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/visn_ua/15/09_aksenova.pdf
2. Вовк О. І. Постать Василя Каразіна в історіографії. Харків., 2016. 328 с.
3. Гильденштедт И. А. Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской губернии / пер. [с нем.] и предисл. М. Н. Салтыковой; примеч. Д. И. Багалея. Харьков: Типография Губернского правления, 1892. 89 с.
4. Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2007. Т. 4: К–Ком. 528 с.
5. Исторический вестник. Историко-литературный журнал. Т. XLVI. СПб.: Типография А. С. Суворина, 1891. 952 с.
6. Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей: В 4 т. Т. 1. Москва: Издательство Всесоюзной Книжной Палаты, 1956. 444 с.
7. Тимофієнко В. Зодчі України кінця XVIII – початку XX століть. Біографічний довідник. URL: http://alyoshin.ru/Files/publika/timofienko/tim_zodchi_044.html
8. Українська Літературна Енциклопедія: в 5 т. / ред. кол. І. О. Дзевєрін та ін. Київ: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1990. Т. 2: Д–К. 576 с.
9. Харківський університет і література: антологія творів випускників, викладачів і студентів / за заг. ред. В. С. Бакірова та Ю. М. Безхутрого. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 452 с.
10. Харьковский сборник. Вып. 1 / под ред. П. С. Ефименко. Харьков: Типография Губернского правления, 1887. II, 278, V с. розд. паг.
11. Харьковский сборник. Вып. 2 / под ред. В. И. Касперова. Харьков: Типография Губернского правления, 1888. 588 с. розд. паг.
12. Харьковский сборник. Вып. 3 / под ред. В. И. Касперова. Харьков: Типография Губернского правления, 1889. 358 с. розд. паг.
13. Харьковский сборник. Вып. 4 / под ред. В. И. Касперова. Харьков: Типография Губернского правления, 1890. 288 с. розд. паг.
14. Харьковский сборник. Вып. 5 / под ред. В. И. Касперова. Харьков: Типография Губернского правления, 1891. 407 с. розд. паг.
15. Харьковский сборник. Вып. 6 / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1892. 394 с. розд. паг.
16. Харьковский сборник. Вып. 7 / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1893. [4], II, 476 с. розд. паг.
17. Харьковский сборник. Вып. 8 / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1894. 600 с. розд. паг.
18. Харьковский сборник. Вып. 9: с приложением карты Слободских полков за 1764 г. / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1895. [4], 494 с. розд. паг.
19. Харьковский сборник. Вып. 10 / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1896. [4], 518, VI с. розд. паг.
20. Харьковский сборник. Вып. 12 / под ред. В. В. Иванова. Харьков: Типография Губернского правления, 1898. [8], 282, 202 с. розд. паг.
21. Янкул О. Публікації краєзнавчого характеру в «Харьковском сборнике» (до 130-річчя видання) // Матеріали XXXV-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Краєзнавство у вимірах сучасної науки» (до 90-річчя з дня народження Б. П. Зайцева). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 81-82.

REFERENCES

1. Aksonova NV *Ethnography of Ukrainians in the publications of the Voronezh, Kursk and Kharkiv provincial statistical committees*. URL: [http:// philosophy.karazin.ua/en/kafedra/visn_ua/15/09_aksenova.pdf](http://philosophy.karazin.ua/en/kafedra/visn_ua/15/09_aksenova.pdf)
2. Vovk OI *The figure of Vasily Karazin in historiography*. Kharkiv: KhNU, 2016. 328 p.
3. Gildenstedt IA *Travel of Academician Gildenstedt in the Sloboda-Ukrainian province / trans. [with German] and presl. MN Saltykova; note. D.I.Bagaleyeva*. Kharkiv: Typ. of the Provincial Board, 1892. 89 p.
4. *Encyclopedia of the History of Ukraine / editor .: VA Smoliy (chairman) and others*. Kyiv: Naukova Dumka, 2007. Vol. 4: K – Com. 528 s.
5. *Historical Bulletin. Historical and literary magazine*. T. XLVI. SPb .: Tipografiya AS Suvorina, 1891. 952 s.
6. Masanov IF *Dictionary of pseudonyms of Russian writers, scientists and public figures: In 4 vols. Vol. 1*. Moscow: Publishing House of the All-Union Book Chamber, 1956. 444 p.
7. Tymofienko V. *Architects of Ukraine in the late XVIII - early XX centuries. Biographicalguide*. URL: http://alyoshin.ru/Files/publika/timofienko/tim_zodch_i_044.html
8. *Ukrainian Literary Encyclopedia: in 5 volumes / ed. count IO Dzeverin and others*. Kyiv: "Ukrainian Soviet Encyclopedia" named after MP Bazhana, 1990. T. 2: DK. 576 s.
9. *Kharkiv University and Literature: an anthology of works by graduates, teachers and students / for general. ed. VS Bakirov and YM Bezkhutry*. Kharkiv: VN Karazin KhNU. 452 s.
10. *Kharkiv collection. Issue. 1 / under ed. P.S.Efimenko*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1887. II, 278, V p. section page
11. *Kharkiv collection. Issue. 2 / under ed. V.I.Kasperov*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1888. 588 p. section page
12. *Kharkiv collection. Issue. 3 / under ed. VI Kasperov*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1889. 358 p. section page
13. *Kharkiv collection. Issue. 4 / under ed. VI Kasperov*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1890. 288 p. section page
14. *Kharkiv collection. Issue. 5 / under ed. VI Kasperov*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1891. 407 p. section page
15. *Kharkiv collection. Issue. 6 / under ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1892. 394 p. section page
16. *Kharkiv collection. Issue. 7 / under ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1893. [4], II, 476 p. section page
17. *Kharkiv collection. Issue. 8 / under ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1894. 600 p. section page
18. *Kharkiv collection. Issue. 9: with the appendix of the map of the Sloboda regiments for 1764 / ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1895. [4], 494 p. section page
19. *Kharkiv collection. Issue. 10 / under ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1896. [4], 518, VI p. section page
20. *Kharkiv collection. Issue. 12 / under ed. VV Ivanova*. Kharkiv: Typography of the Provincial Board, 1898. [8], 282, 202 p. section page
21. Yankul O. *Publications of local lore in the "Kharkov collection" (to the 130th anniversary of the publication) // Proceedings of the XXXV International Conference of Young Scientists "Local lore in the dimensions of modern science" (to the 90th anniversary of the birth of BP Zaitseva)*. Kharkiv: KhNU named after VN Karazin, 2018. P. 81-82.